

DOI: <https://doi.org/10.47960/2303-7431.20.34.2025.188>

UDK: 329.17

316.647.5

Pregledni članak

Primljeno: 3. IX. 2025.

Prihvaćeno: 1. XII. 2025.

EMA VRDOLJAK

Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet

ema.kraljevic@sum.ba

TEORIJA VELIKE ZAMJENE KAO MOBILIZIRAJUĆI NARATIV ZA EKSTREMNU DESNICU

Sažetak

Brenton Harrison Tarrant počinio je teroristički napad 15. ožujka 2019. godine u Christchurchu na Novome Zelandu usmrivši 51 osobu okupljenu na molitvi petkom u Al Noor džamiji i Islamskome centru Linwood. Objavljeni manifest stavlja u oči javnosti ideologiju koja dominira ekstremnom desnicom – *Teoriju velike zamjene*. Teorija počiva na pogrešnoj premisi o globalnoj zavjeri usmjerenoj protiv identiteta idealizirane (europske) nacije. Strah od gubitka egzistencije ili zamjene ima velik potencijal prerastanja u nasilni ekstremizam. Ovaj rad nastoji objasniti na koji način narativi koje plasira ekstremna desnica, pod krinkom slobode govora, hrane zagovornike distopijske *Teorije zavjere* i potiču mobilizaciju nasilja. Govor mržnje, iako često normaliziran u *online* prostoru, ima stvarne posljedice, a njegovo pravovremeno prepoznavanje i suzbijanje ključno je za prevenciju nasilja.

Ključne riječi: Teorija velike zamjene; ekstremizam; ekstremna desnica; remigracija; radikalizacija

Review article

Received on September 3, 2025

Accepted on December 1, 2025

EMA VRDOLJAK

University of Mostar, Faculty of Humanities and Social Sciences

ema.kraljevic@sum.ba

THE GREAT REPLACEMENT THEORY AS A MOBILIZING NARRATIVE FOR THE EXTREME RIGHT

Abstract

Brenton Harrison Tarrant carried out a terrorist attack on March 15, 2019 in Christchurch, New Zealand, resulting in the deaths of 51 individuals attending Friday prayer at the Al Noor Mosque and the Linwood Islamic Centre. The manifesto he published brought to public attention the ideology prevalent within the extreme right - the *Great Replacement Theory*. This theory rests on the false premise of a global conspiracy aimed against the identity of an idealized (European) nation. The fear of existential loss or demographic replacement possesses significant potential to escalate into violent extremism. This study seeks to analyze the ways in which narratives disseminated by the extreme right, often under the guise of freedom of speech, reinforce adherence to this dystopian conspiracy theory and facilitate the mobilization of violence. Although hate speech is frequently normalized within *online* environment, it has real consequences, making its timely identification and mitigation essential for violence prevention.

Keywords: *Great Replacement Theory*; extremism; extreme right; remigration; radicalization

Uvod

Priroda djelovanja moderne ekstremne desnice postavlja niz sigurnosnih prepreka s kojima se društvo mora suočiti. Povećanje etničke i rasne različitosti posljednjih desetljeća izazvalo je među dijelom pripadnika bijele rase osjećaj straha i prijetnje za njihov ekonomski, socijalni i kulturalni identitet, što je rezultiralo pojavljivanjem teorija zavjere kao što su *Eurabia*, *Bijeli genocid* ili *Teorija velike zamjene*. Navedene teorije počivaju na pogrešnoj premisi o postojanju zavjere koja će rezultirati potpunim uništenjem bijele rase imigracijom, miješanjem rasa, korištenjem nasilja ili biološkoga oružja (primjerice visokim stopama nataliteta među imigrantima). U ovome radu poseban je naglasak stavljen na *Teoriju velike zamjene* kao na pojam koji dominira ideologijom transnacionalno povezane ekstremne desnice. Analizom dostupnih podataka iz izvora navedenih u literaturi istražena je dinamika nastanka i širenja navedene teorije kao i njezin mobilizacijski potencijal koji se najbolje može procijeniti iz manifesta počinitelja terorističkoga napada u Christchurchu. Navedeni manifest pruža odličan uvid u proces radikalizacije i regrutiranja potencijalnih članova. Stvara se ideja o utopijskome homogeno bijelom društvu čija je egzistencija ugrožena, što potiče širenje antiimigrantskih, islamofobnih, antisemitskih, homofobnih i ksenofobnih narativa. Ekstremna desnica često ovakve ideje povlači pod krinkom slobode govora, a svoje djelovanje radom za dobrobit društva. Počinitelji spomenutih terorističkih napada naglasili su ključnu ulogu koju je *online* propaganda imala u procesu njihove radikalizacije, zbog čega je djelovanje ekstremne desnice na internetu uključeno kao važan dio ovoga rada. Analiza ideološke motivacije iza napada jasno pokazuje kako nasilje počinje riječima, odnosno usvojenim ekstremističkim stavovima. Iako nije moguće u potpunosti spriječiti desničarski ekstremizam, moguće je djelovati preventivno na širenje određenih narativa koji u konačnici rezultiraju nasilnim ekstremizmom i terorizmom. Važnost odabira teme ovoga rada jest u podizanju svijesti o prirodi i razmjeru ideologija ekstremne desnice, što bi trebao biti prvi ključan korak u stvaranju strategija za borbu protiv ove pojave.

Metodološki okvir

Ovaj rad temelji se na kvalitativnoj analizi izvora s ciljem razumijevanja geneze, sadržaja i funkcija *Teorije velike zamjene* u suvremenome ekstremno desničarskom diskursu. Korištena literatura jasno je kategorizirana u tri skupine izvora: znanstveni izvori, koji uključuju recenzirane akademske članke i monografije te pružaju teorijske i analitičke temelje za interpretaciju fenomena; *policy* i publicistički izvori, poput analiza *think-tank* organizacija, međunarodnih institucija i novinarskih reportaža, koji dokumentiraju aktualne trendove, podatke i institucionalne reakcije te primarni izvori, među kojima se nalaze manifesti počinitelja terorističkih napada, politički govori, *online* objave s foruma *4chan/8chan* i drugi materijali koji odražavaju izvorni ideološki sadržaj aktera.

Kriteriji odabira podataka uključivali su: relevantnost za tematsko područje, utjecajnost i citiranost – preferirani su izvori s dokazanim akademskim, medijskim ili operativnim značajem, dostupnost i vjerodostojnost, važnost za razumijevanje radikalizacijskoga procesa (manifesti ekstremista) te objave na anonimnim forumima koji su odabrani zbog uloge u širenju narativa *Teorije* među digitalnim zajednicama.

Ograničenja uzorka proizlaze iz nekoliko elemenata. Analiza primarnih izvora s internetskih platformi nužno je selektivna zbog nestabilnosti, brisanja sadržaja i anonimnosti korisnika, što onemogućuje potpunu rekonstrukciju komunikacijskih tokova. Također, iako TE-SAT izvješća, RAN materijali i *think-tank* analize pružaju visok stupanj ekspertize, oni ne predstavljaju homogenu metodološku cjelinu, što može utjecati na usporedivost podataka. Budući da se radi o preglednome radu, cilj nije izgradnja reprezentativnoga uzorka, nego kvalitativna interpretacija diskurzivnih obrazaca, što nameće određena ograničenja u generalizaciji zaključaka.

U cjelini, metodološki pristup temelji se na kombinaciji teorijske sinteze i ciljane analize ključnih dokumenata, uz jasno razlikovanje tipova izvora i prikazane kriterije njihova odabira. Takav okvir omogućuje

dosljedno i vjerodostojno tumačenje narativne strukture i društvenoga učinka *Teorije velike zamjene*.

1. Ideologija ekstremne desnice

U beskraju različitih informacija i pojmova vezanih za desničarski orijentirane stranke i organizacije često se teško snaći u prikladnoj terminologiji. Pokušaji konsenzusa za donošenje univerzalnih definicija vezanih za ovu temu teško su ostvarivi zbog različitih povijesnih, vremenskih i prostornih prilika u kojima nastaju. U mnoštvu različitih termina koji se nerijetko koriste kao istoznačnice (desnica, nova desnica, krajnja desnica, ekstremna desnica, radikalna desnica...) teško je pronaći prikladan termin. Politologinja Sabrina Ramet navodi da je desnica „ideološka i programska naglašenost obnove navodno tradicionalnih vrijednosti nacije ili zajednice te njihovo nametanje cijeloj naciji ili zajednici“¹. Tradicionalna desnica odana je državi, naciji i Crkvi kao vrhovnim idealima. „Čovjek se križa desnom rukom, Krist sjedi sa strane svojem Ocu, desna Božja ruka šalje ljude u raj, a lijeva u pakao“² – rečenica je kojom je Pierro Ignazi, profesor političkih znanosti Sveučilišta u Bologni, opisao važnost desnice, što nužno ne podrazumijeva njezinu religioznost.

Posljednjih desetljeća pojavila se nova desnica koja ne predstavlja novi politički pokret, nego ideološku modernizaciju stare desnice. Početak modernoga desničarskog ekstremističkog pokreta možemo smjestiti u osamdesete godine prošloga stoljeća kada je došlo do nagloga skoka pristasa, što se može pripisati širenju imigracije, nacionalizma i ekonomske nestabilnosti u državama zapadne Europe. „Nova desnica“ suprotstavlja se globalizaciji društva koja vodi u „amerikanizaciju“, odnosno asimilaciju različitih kultura, religija, tradicija, običaja, etničkih zajednica... Bore se protiv globalno prihvaćenih političkih stajališta o imigraciji koja za njih

¹ Sabrina P. Ramet, *Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*, The Pennsylvania State University Press, 1999., str. 4.

² Piero Ignazi, *Extreme Right Parties in Western Europe*, Oxford and New York: Oxford University Press, 2006.str. 7.

predstavlja kolonizaciju Zapada ljudima koji su nedostojni zapadnjačkih vrijednosti. Svoju političku misiju tako su usmjerili najviše na obranu europskoga identiteta od kulturalne i etničke propasti.

Kao istoznačnice najčešće se koriste pojmovi radikalne i ekstremne desnice, iako stručnjaci smatraju kako postoje različitosti. Pojam „radikalizam” označava ideologiju i politiku, koje traže temeljite promjene postojećega stanja, dok riječ „radikalno” znači korjenito, temeljito, odlučno i nepopustljivo. Možda i najveća razlika između radikalne i ekstremne desnice proizlazi iz njihova načina djelovanja. Radikalna desnica organizira se često u političke stranke i nastoji političkim angažmanom postići temeljite promjene za koje se zalaže. Ekstremna desnica najčešće se formira u organizacije koje su odvojene od političkoga sustava, a koje karakterizira devijantno i/ili nasilničko djelovanje usmjereno protiv „drugih”. Za potrebe ovoga rada najprikladnijim se tako učinio upravo pojam „ekstremne” desnice.

2. Temeljni koncept i ideologija Teorije velike zamjene

„Krizna masovne imigracije i sub-zamjenski fertilitet su napad na Europljane koji će, osim ako se budemo borili protiv njih, u konačnici rezultirati potpunom rasnom i kulturološkom zamjenom Europljana. Ovo je bijeli genocid“³ – rečenice su kojima Brenton Harrison Tarrant započinje svoj manifest *The Great Replacement* (hrv. *Velika zamjena* – naroda). Navedene rečenice počiniteljeva manifesta predstavljaju dobar sažetak onoga što je zapravo *Teorija velike zamjene*. „Zagovornici Teorije tvrde kako se bijela europska populacija promišljeno zamjenjuje na etničkoj i kulturalnoj razini migracijama i rastom manjinskih zajednica.“⁴ Dakle, teoretičari smatraju da je riječ o globalnoj zavjeri čiji je glavni cilj migrantskom invazijom istrijebiti „čiste“ narode i rase. Nativna rasa jest bijela rasa, a ostale rase i nacije pokušavaju biološkim oružjem (primjerice visokim stopama nataliteta) i migracijom kolonizirati Zapad.

---

³ Brenton Tarrant, *The Great Replacement*, 2019., str.1.

⁴ Jacob Davey,- Julia Ebner, *The Great Replacement – The Violent Consequences of Mainstreamed Extremism*, Institute for Strategic Dialogue, 2019., str. 7.

Promovira se pojam remigracije kao koncepta koji označava prisilan povratak neeuropskih imigranata u mjesto podrijetla, što bi trebalo dovesti do homogenizacije europskih naroda koju priželjkuju. Remigracija bi bila, prema mišljenju desničarskih ekstremista, jedino rješenje za demografsku kolonizaciju koju vrše imigranti. Iako remigracija u određenim slučajevima može biti pozitivna i poželjna, u ovome slučaju može predstavljati pokušaj etničkoga čišćenja. U krugovima zagovornika spomenute teorije stvara se apokaliptična slika o budućnosti bijele rase i pitanje života ili smrti, na što je potrebno hitno reagirati. Kao posljedica ovakvih distopijskih narativa stvaraju se rasistički, homofobni, antiimigracijski, antisemitski, antimuslimanski, ksenofobni i mizogini stavovi koji su u nekim slučajevima doveli do nasilne mobilizacije.

Teorija velike zamjene usko je vezana za druge teorije koje su popularne među desničarsko-ekstremističkim krugovima, kao što su ideja o *Bijelome genocidu* ili *Eurabiji*. Zagovornici teorije *Bijelog genocida* vjeruju kako je bijela rasa na rubu ekstinkcije zbog imigracije, visokih stopa abortusa, nasilja... Ova teorija, za razliku od *Teorije velike zamjene* koja je nastala na europskome tlu, dolazi iz SAD-a te većinom ima antisemitsku pozadinu, vjerujući kako iza pokušaja genocida stoje Židovi kao mozak operacije. Teorija *Eurabia* tvrdi kako zapadne zemlje polako padaju pod islamsku vlast. Navedene teorije svode se na isto – postojanje straha o zamjeni „čistoga“ bijelog naroda. Iz ove teorije proizlazi potpuna polarizacija svijeta na bijele – nas i one koji nisu bijeli – njih, na apokaliptičnu borbu između dobra – nas i zla – njih. Plasiranje narativa koji zagovaraju borbu za „nas“ stvara potrebu za nasiljem, odnosno potrebu za samim preživljavanjem.

2.1. Podrijetlo Teorije velike zamjene

Koncept *Teorije velike zamjene* danas je postao dominantna ideologija ekstremne desnice, iako je u njezinim krugovima prisutan već godinama. Podrijetlo ideja kojima je ova teorija prožeta teško je pratiti. U novijoj europskoj povijesti ističu se nacističke stranke poput Instituta za istraživanje židovskoga pitanja (njem. Institut zur Erforschung der Judenfrage)

i brošura s poznatim pitanjem: „Izumiru li bijele nacije?“⁵ Multikulturalizam kao napad na lokalne nacije nije karakterističan samo za nacističke stranke nego je i zabilježen u propagandnome djelovanju brojnih političkih stranaka. Na sastanku *Conservative Associations* (hrv. *Konzervativno udruženje/stranka* u Velikoj Britaniji) u travnju 1968. godine političar Enoch Powell drži kontroverzni govor naziva *Rivers of blood* (hrv. *Rijeke krvi*). U tome govoru snažno kritizira masovnu imigraciju bivših kolonija zemalja Commonwealtha u Ujedinjeno Kraljevstvo: „Čitava područja, gradovi i dijelovi gradova diljem Engleske bit će okupirani imigrantima i stanovništvom imigrantskog podrijetla... Upravo ta činjenica stvara iznimnu hitnost akcije...“⁶ Powell u svome govoru spominje doseljenike predstavljajući ih kao okupatore i stvarajući sliku u društvu o njima kao o agresorima čija je zadaća uništiti domaću populaciju. Već tada možemo vidjeti neke od značajki *Teorije velike zamjene* i *Bijeloga genocida* koji tek u 21. stoljeću imaju globalni odjek.

Godine 2011. teorija od ideje evoluirala u ideologiju ekstremne desnice zahvaljujući knjizi *Le Grand Remplacement* (hrv. *Velika zamjena*) autora Renauda Camusa. Camus inspiraciju crpi iz romana *The Camp of the Saints* (hrv. *Logor svetaca*) francuskoga autora Jeana Raspaila iz 1973. godine. Roman distopijski prikazuje uništenje zapadne civilizacije, posebice Francuske, zbog masovne imigracije iz zemalja Trećega svijeta.⁷ Camus tvrdi kako se događa obrnuta kolonizacija zahvaljujući osobama koje pripadaju crnoj rasi i koje okupiraju Europu do te mjere da autohtona bijela rasa izumire. Njegova razmišljanja vrlo brzo usvaja dio ekstremne desnice koristeći ih za oblikovanje ideologije koju danas znamo kao *Teoriju velike zamjene*. Camus tvrdi kako nikada nije niti će biti dio pokreta, nego kako

---

⁵ Usp. Paul Stocker, „The Great Replacement Theory: A Historical Perspective“, *Open Democracy*, (19. IX. 2019.), <<https://www.opendemocracy.net/en/countering-radical-right/great-replacement-theory-historical-perspective/>> (27.IV.2025.)

⁶ Enoch Powell, govor „*Rivers of Blood*“ održan 20. travnja 1968. u Birminghamu, UK, <https://anth1001.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/04/enoch-powell_speech.pdf> (12. II. 2025.)

⁷ Usp. „*The Great Replacement Theory, explained*“, *National Immigration Forum*, 2009., str.3

je samo jedan od mnogih koji su željeli da „Francuska ostane Francuska“⁸. Ironija u teoriji koja, između ostaloga, zagovara homofobiju jest činjenica kako je čovjek koji je doveo do popularizacije teorije zapravo *gay*.

3. Narativi ekstremne desnice

Sam pojam narativ označava priču, opis, pripovijedanje o nekome događaju ili nizu događaja. Ekstremisti upotrebljavaju brojne narative, od ideoloških, vjerskih, rasnih do političkih, ovisno o cilju prema kojemu djeluju i ovisno o publici koju žele privući. Često se radi o narativima koji su ukorijenjeni u društvo i sam identitet trenutačnih i potencijalnih članova. Rekrutiranje članova olakšava se kada se pojedinac može poistovjetiti s onim što grupa propagira. Narativi ekstremističkih skupina mogu poslužiti za analiziranje njihova potencijala na pokretanje radikalizacije i mobilizacije društva. 3N model radikalizacije pokušava objasniti prijelaz u nasilje kroz tri čimbenika: *need* (hrv. potreba), *narrativ* i *network* (hrv. mreža). Kada je potreba za važnosti izgubljena, individualci vjeruju u narative koji ukazuju na nasilje kao na jedini način nadoknade izgubljenoga te se na kraju javlja potreba za pridruživanjem mreži sličnih.⁹ Ključne poruke i strategije mogu varirati od grupe do grupe, ali najčešće se svode na dužnost zaštite viktimizirane grupe od nasilja, obećanje neke vrste nagrade za aktivnost (primjerice raj, status heroja ili neka materijalna nagrada), osjećaj kolektivne pripadnosti i avanture... Prema J. M. Bergeru, stručnjaku iz područja ekstremizma, nasilni ekstremizam koristi pet zajedničkih narativa:

- zavjera (odnosno teorija zavjere)
- distopija
- nečistoća

⁸ Thomas Chatterton Williams, „The French origins of “You will not replace us”, *The New Yorker*, (27. XI. 2017.), <<https://www.newyorker.com/magazine/2017/12/04/the-french-origins-of-you-will-not-replace-us>> (19. VI. 2025.)

⁹ Usp. Jocelyn J. Balanger i dr., „Radicalisation leading to violence: A test of a 3D model“, *Front. Psychiatry vol.10*, 2019.

- egzistencijalna prijetnja
- apokalipsa.¹⁰

Sve navedene značajke možemo pronaći, u većoj ili manjoj mjeri, među zagovornicima *Teorije velike zamjene naroda*, ali i među drugim grupama koje su označene kao ekstremističke ili terorističke (primjerice Al Qaeda ili Islamska država). Budući da nasilje počinje riječima, važno je analizirati kako su ovi narativi doveli do radikalizacije kako bi bili u mogućnosti donijeti što djelotvornije strategije prevencije.

a) Teorija zavjere

Teorija velike zamjene naroda u medijima obično se označava kao teorija zavjere jer nije utemeljena na znanstvenim ili činjeničnim dokazima. Prema istraživanju Henry Jackson Societyja iz 2018. godine vidljivo je kako:

- 58 % britanskih i 51 % američkih građana vjeruje da vlada skriva pravu cijenu imigracije za porezne obveznike i društvo; samo se 12 % njih ne slaže s tvrdnjom da vlada skriva visinu tih troškova
- 51 % Britanaca i 40 % Amerikanaca vjeruje da su dosadašnje vlade namjerno pokušale učiniti britansko društvo raznolikijim svojom useljeničkom politikom zadnjih 20 godina
- 42 % Britanaca i 41 % Amerikanaca smatra da su oni koji su javno govorili negativno o imigraciji u medijima bili nepravedno tretirani.¹¹

Rezultati istraživanja pokazuju da građani nemaju povjerenja u svoje vlade, zbog čega se više okreću teorijama zavjere koje nisu utemeljene. Širenje teorija zavjere predstavlja rizik za društvo i iznad navedeni podatci trebali bi biti apel za reagiranje.

U travnju 2022. godine *The Southern Poverty Law Center* i *Tulchin Research* proveli su anketu među 1500 Amerikanaca kako bi istražili u kojemu su narativu, koje promovira ekstremna desnica, prihvaćeni

---

¹⁰ John M. Berger, *Extremism*, The MIT press essential knowledge series, 2018., str. 82–83.

¹¹ Usp. Sophia Gaston – Uncinski, Joseph E.; *Out of the shadows: conspiracy thinking on immigration*, Henry Jackson Society, 2018., str. 5.

od američke javnosti. Istraživanje je pokazalo kako se sedam od deset republikanaca slaže da su demografske promjene u SAD-u namjerno proizveli liberali i političari koji rade na zamjeni konzervativnih bijelih glasača.¹² Pandemija COVID-19 zasigurno je utjecala na rast *online* ekstremizma zbog izolacije koja je dovela do porasta u vremenu provedenom iza ekrana. Razne teorije zavjere koje su plasirane u medijima dovele su do širenja straha među građanima, što je u konačnici rezultiralo nepovjerenjem prema državnoj vlasti i donesenim odlukama.

b) Distopija

Distopija predstavlja antonim riječi utopija. Radi se o zamišljenome društvu ili državi gdje postoji velika nepravda i gdje je sve loše, gotovo apokaliptičnih razmjera. Rušenje distopijske države i društva te stvaranje utopijske koja bi bila savršeno utočište za sve „dostojne“ tako postaje cilj. *Teorija velike zamjene* zasigurno sadrži distopijski narativ jer predstavlja imigraciju kao put u potpunu propast društva. *Turnerovi dnevnici*, distopijski roman Williama Luthera Piercea (objavljen pod pseudonimom Andrew Macdonald) iz 1978. godine, FBI označio je kao „bibliju rasističke desnice“, a *New York Times* kao „eksplicitno rasistički i antisemitski“¹³. Roman prikazuje zamišljenu budućnost SAD-a i pokretanje nasilne revolucije desničarskih ekstremista, koja dovodi do rasno-ga rata i istrebljenja svih onih koji ne pripadaju bijeloj rasi. Njegove ideje postale su duboko ukorijenjene u svijest budućih generacija ekstremista koji nastoje slijediti njegove zamisli o rušenju distopijske države. Knjiga je postala inspiracija za brojne terorističke napade, od kojih se najviše ističe bombaški napad u Oklahoma Cityju 1995. godine kada je Timothy James McVeigh ubio 168 i ranio 680 ljudi. Njegov čin dosta podsjeća

¹² Usp. Cassie Miller, „The Year in Hate and Extremism“, *Southern Poverty Law Center*, (01. VI. 2022.), <<https://www.splcenter.org/news/2022/06/01/poll-finds-support-great-replacement-hard-right-ideas>> (27. IV. 2025.)

¹³ Peter Applebome, „Terror in Oklahoma: The background: A bombin h foretold in extreme-right bible“, *The New York Times*, (26. IV. 1995.) <<https://www.nytimes.com/1995/04/26/us/terror-in-oklahoma-the-background-a-bombing-foretold-in-extreme-right-bible.html>> (12. VI. 2025.)

na bombaški napad na sjedište FBI-ja koji je opisan u romanu. Napad je označen kao najsmrtonosniji akt domaćega terorizma na području SAD-a u povijesti.¹⁴ Desničarski su ekstremisti iz *Turnerovih dnevnika* preuzeli jedan od glavnih supremacističkih koncepata – *Day of the Rope* (hrv. *Dan užeta*). U romanu bijeli rasistički pobunjenici, nakon što su preuzeli kontrolu nad Kalifornijom, upuštaju se u masovna ubojstva onih koje nazivaju „rasnim izdajicama“. Dan kada se masovna ubojstva događaju naziva se *Dan užeta*.¹⁵ Dakle, zagovornici ovoga koncepta smatraju kako je *Dan užeta* zapravo jedini odgovor na degeneraciju društva i distopijsku državu nastalu migracijom i odbacivanjem kulturnoga nasljeđa. Jedini put prema stvaranju utopijskoga društva jest pokretanje nasilne revolucije protiv onih koji uništavaju „čistu“ naciju.

c) Nečistoća

Zagovornici navedene teorije često uspoređuju „čiste“ bijele Europljane s migrantima koji su, kako smatraju, puni rasnih, socijalnih, kulturnih ili bihevioralnih mana. Tarrant i Earnest u svojim manifestima čistoću shvaćaju doslovno predstavljajući imigrante kao fizički prljave i nečiste osobe. „Ne nosim durag (pokrivalo za glavu), moje lice nije boje izmeta, ne možete me namirisati s drugog kraja sobe, društveno je neprihvatljivo da se vjenčam s rodbinom, ne vičem ‘durka durka mohamed jihad’... Tako da ne, nisam terorist.“¹⁶ Supremacistički krugovi iznose razne statističke podatke kako bi prikazali negativne društvene pojave za koje su zaslužni migranti (primjerice povećane stope kriminaliteta u područjima gdje se migranti kreću). Ovom su se temom 2007. godine pozabavili autori Simon i Sikich, koji su proveli anketu u SAD-u, Kanadi, Australiji, Njemačkoj, Francuskoj, Velikoj Britaniji i Japanu o stavu stanovništva u svezi s povećanjem stope kriminaliteta i migracije. U Australiji 35 % anketiranih smatra kako porast broja imigranata uzrokuje porast nasilja. U Francuskoj taj postotak iznosi 40 %, u Njemačkoj

¹⁴ Usp. *Presuda United States vs. Timothy James McVeigh*, 153 F.3d 1166, 10th Cir. 1998.

¹⁵ Usp. „*Day of the rope*“, *ADL*, s.a., <<https://www.adl.org/resources/hate-symbol/day-rope>> (12. V. 2025.)

¹⁶ John Earnest, *An open letter*, 2019., str. 4

64 % , u Japanu 72 % , u SAD-u 27 % te u UK-u 40 %.¹⁷ Neki su autori pokušali znanstvenim metodama objasniti odnos između porasta broja migranata i stopa kriminaliteta, ali se rezultati jako razlikuju. Različitost rezultata može se pripisati različitim geografskim područjima u kojima su podatci prikupljeni, dobi i spolu migranata (jer su mlađe osobe ili osobe muškoga spola sklonije počinjenju kaznenih djela), odnosima države prema pridošlicama i slično.

d) Egzistencijalna prijetnja

Postojanje ugroze koja dovodi u pitanje opstanak društva ili države jedan je od glavnih terorističkih narativa za radikalizaciju i mobilizaciju. Zagovornici *Teorije velike zamjene* koriste migraciju kao izvor prijetnje koja uzrokuje propast Europe na kulturalnoj i etničkoj razini. Jedan od voditelja na *Fox* televiziji, Tucker Carlson, koristi medijski prostor i široku publiku na televizijskim i društvenim mrežama za plasiranje svojih stavova o imigraciji kao o egzistencijalnoj prijetnji za društvo Sjedinjenih Američkih Država. U jednome videu, objavljenom 22. rujna 2021. godine, Carlson raspravlja o valu imigranata s Haitija i tvrdi kako je njihov dolazak namjerni pokušaj zamjene Amerikanaca poslušnim ljudima iz dalekih zemalja. Bidenovo stajalište o poželjnoj imigraciji naziva *Teorijom velike zamjene* te je naziva invazijom na SAD bez ijednoga ispaljenog metka.¹⁸ Navodna prijeteća opasnost za bijelu rasu stvara osjećaj žurnosti djelovanja. Tako egzistencijalna prijetnja, koju predstavlja etnička heterogenost, vodi u nasilnička djelovanja koja bi trebala rezultirati ponovnim rađanjem idealna društva. Ovakav narativ koji promovira nasilje s „uzvišenim“ ciljem nema samo ulogu u mobilizaciji istomišljenika nego i ulogu sijanja straha u neprijateljskim redovima.

¹⁷ Simon, R. J., Sikich, K. W.: *Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Policies across Seven Nations*, Centre for migration studies, New York, 2007.

¹⁸ Usp. „Deplatform Tucker Carlson and the „Great Replacement“ Theory“, *ADL*, (24. V. 2022.) <<https://www.adl.org/resources/blog/deplatform-tucker-carlson-and-great-replacement-theory>> (15. V. 2025.)

e) Apokalipsa

Apokaliptičan narativ također je prisutan u terorističkim narativima, iako među ekstremno desničarskim krugovima i zagovornicima navedene teorije nije globalnih razmjera. Ovaj narativ obično se veže za vjerovanje u potpuni kraj ljudske rase zbog različitih razloga. Svi narativi koje smo prethodno spomenuli prisutni su u manifestima desničarskih terorista, koji su analizirani u nastavku rada. Jedina iznimka predstavlja prisutnost ideje o apokalipsi kao o potpunome kraju ljudske rase. Možemo primijetiti kako autori manifesta pod apokaliptičnim razmjerima smatraju gubitak identiteta svoje rase, a ne nužno gubitak fizičke egzistencije globalne populacije.

4. Od *memea* do militanta: Teorija velike zamjene u digitalnome okružju

Novе tehnologije 21. stoljeća donijele su društvu u cjelini velike dobrobiti i olakšice u svim sferama života, što čovjeka čini sve ovisnijim o mogućnostima koje kibernetički prostor nudi. Internet kao najdostupnija globalna komunikacijska mreža postaje platforma za širenje raznih informacija i ideja. Posljednjih desetljeća došlo je do novoga, modernog oblika „ratovanja“ koji se s tradicionalnih, fizičkih borilišta prebacio u virtualnu sferu. Više se ne radi o borbi prsa o prsa, a tipkovnica postaje najjače oružje. Postavlja se tako pitanje djeluju li internet i vizualna kultura (kao što su *memeovi*) kao mobilizacijski narativ za ekstremnu desnicu.

Događaj koji je najviše odjeknuo u javnosti bio je teroristički napad na Novome Zelandu, koji je počinio Brenton Tarrant 2019. godine. Radi se o prvome „internetski izvornom“ napadu jer su radikalizacija, priprema i *live* prijenos napada u potpunosti odrađeni *online*. Tarrant koristi forum *8chan* za objavu manifesta *The Great Replacement* u kojemu pruža motive napada i poziva druge na djelovanje. Njegov mobilizacijski narativ pružen kroz manifest djelomično je urodio plodom jer je služio

kao izravna inspiracija za napade u Halleu (Njemačka), Baerumu (Norveška) te Powaju i El Pasu (California, SAD).¹⁹

Osobito je važna činjenica da su počinitelji svih navedenih napada radikalizirani u *online* prostoru, a ponajviše na platformama koje su, zbog svoje anonimnosti i nedostatka nadzora, savršena podloga za širenje desničarsko-ekstremističkih ideologija. Kolektivna anonimnost omogućila je stvaranje transnacionalnih izoliranih krugova istomišljenika (*echo chamber*) bez vođe ili bilo kakva oblika organizacije. Širenje navedenih narativa dovelo je do stvaranja ne tako organizirane *online* mreže pojedinaca koje spaja ideja o viktimiziranoj bijeloj rasi. Mreže pojedinaca najčešće su dio „manosphere“ koja krivnju za smanjenje stope rodnosti prebacuje i na žene koje, prema njihovu mišljenju, ne poštuju svoju urođenu, tradicionalnu ulogu u društvu te tako pridonose propasti bijele rase. Pripadnici ekstremne desnice pronašli su novi *online* ekosustav za promociju ideja o *Teoriji velike zamjene – imageboardove* poput *4chana* i *8chana*. Korisnici na ovakvim stranicama mogu birati među mnoštvom *boardova* (hrv. ploča) s različitim tematikama koje se mogu komentirati. *Board* naziva /pol/, kratica od *Politically Incorrect* (hrv. politički nekorektan), anonimna je *board* za raspravu koji je 2022. godine bio najaktivniji na stranici. Poznat je po desničarskome ekstremizmu, rasizmu, bijelome suprematizmu, anti-LGBTQ stavovima, antisemitizmu, antifeminizmu... *4chan* mjesečno zabilježi prosječno 22 milijuna posjetitelja, dnevno milijun objava, a čak 70 % korisnika čine muškarci od 18 do 34 godine, od kojih je većina fakultetski obrazovana.²⁰ Od 2015. godine na *4chanu* vidljivo je neprestano povećanje korištenja rasističkih riječi i izraza koji pozivaju na nasilje (povećanje s više od 40 %), što se posebice osjetilo za vrijeme skupa *Unite the Right* (hrv. *Ujedinjenje desnice*) u Charlottesvilleu, Virginia, SAD.²¹ Sudeći po ADL-u (*Anti-Defamation League*), Međunarodnoj nevladinoj organizaciji za

¹⁹ Usp. „Lone Actors in Digital Environments“, *RAN Practitioners, European Commission*, 2021., str. 4

²⁰ Usp. *Advertise*, *4chan*, s.a., <<https://www.4chan.org/advertise>> (15. V. 2025.)

²¹ Usp. Andrew Thompson, „The measure of hate on 4chan“, *Rolling Stone*, (10. V. 2018.) <<https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/the-measure-of-hate-on-4chan-627922/>> (19. VI. 2025.)

građanska prava i ljudske odnose, materijal koji veliča bijelu supremaciju na internetu u SAD-u porastao je za čak 120 % u 2019. godini.²² *4chan* privlači mnoštvo zagovornika bijeloga suprematizma zbog tzv. *shitposting* i *memeova*. *Shitposting* način je korištenja foruma ili društvenih mreža za postavljanje sadržaja koji je satiričan, sličan *trash talku*. *Meme* označava ideju, ponašanje ili stil koji se širi od osobe do osobe unutar neke kulture. Ovakvi „humoristični“ načini izražavanja privlače potencijalne *Anone*, ali i ojačavaju vezu članova grupe pri dijeljenju sadržaja. *Memeovi* se na stranicama poput *4chana* koriste kako bi se izrazilo mišljenje o nekoj vanjskoj skupini ljudi, a ponajviše ciljaju na etničke manjine – Židove, crnce, žene i pripadnike LGBTQ zajednice. Tako se svaki govor mržnje svodi isključivo na zabavu. Autori Davey i Ebner u svome su istraživanju (u razdoblju od travnja 2018. i travnja 2019. godine) pronašli 480 *memeova* koji promoviraju *Teoriju velike zamjene* i teoriju *Bijeloga genocida* u svrhu radikalizacije. Kada je riječ o *memeovima*, 90 % (ili 431) njih bilo je dehumanizirajućega ili rasističkoga sadržaja ili su sadržavali prijetnju za egzistenciju europskih naroda. Ostalih 10 % sadržavalo je činjenične podatke kojima se *Teorija* nastojala opravdati.²³

Problem nastaje tijekom probijanja prepreka između *online* i fizičkoga svijeta, odnosno u trenutku kada radikalizacija prijeđe u mobilizaciju. Na /pol/ *boardovima* nije rijetkost naići na raspravu o patrijarhalnoj ulozi koju bi *Anoni* trebali slijediti, a koja je ključna za opstanak civilizacije. One koji ne djeluju u fizičkome svijetu proglašava se kukavicama, a krajnji je cilj nasiljem izazvati apokaliptičan rat i novo rađanje savršene bijele nacije. Svaki *Anon* koji prijeđe *online* granicu glorificira se te se smatra herojem. Nakon svakoga takvog fizičkog čina nastaje mnoštvo *memeova* koji se nevjerojatnom brzinom šire u *online* svijetu. Nekako se čini kako su *Anoni* zapravo odsječeni od stvarnosti jer u potpunosti dehumaniziraju žrtve nasilničkih činova odnoseći se prema njima kao

²² Anti-Defamation League, „White Supremacy Is Being Internationalized And Weaponized Like Never Before, Says New ADL Report“, Anti-Defamation League <<https://www.adl.org/news/press-releases/whitesupremacy-is-being-internationalized-and-weaponized-like-never-before>> (19. VI. 2025.)

²³ Usp. Jacob Davey – Julia Ebner, *The Great Replacement – The Violent Consequences of Mainstreamed Extremism*, Institute for Strategic Dialogue, 2019., str. 26.

na visok ili nizak *kill count* (hrv. broj ubijenih), svodeći ih tako samo na imaginarne likove iz videoigrica. Pristupa se i analiziranju djelovanja počinitelja napada kako bi se naučilo iz njegovih pogrešaka i kako bi broj ubijenih idući put bio još veći. Na sljedećim stranicama rada vidjet ćemo kako *online* propaganda prerasta iz radikalizacije u mobilizaciju i, konačno, terorizam.

5. Teorija velike zamjene kao katalizator terorističkoga nasilja

Kao što se moglo vidjeti na prethodnim stranicama rada, zagovornici *Teorije velike zamjene* smatraju kako je borba protiv destrukcije bijele rase nužna. Na brojnim dosadašnjim primjerima jasno je vidljivo kako postoje snažni mobilizacijski narativi koji se hrane distopijskom teorijom zavjere koja potiče rasizam, ksenofobiju, homofobiju, antisemitizam, antiislamizam, nasilničko djelovanje itd. Nasilje koje je izbilo u američkome gradiću Charlottesvilleu u Virginiji 11. i 12. kolovoza 2017. godine iznijelo je na površinu problematiku koja je često skrivena od očiju javnosti – nevidenu raznolikost bijelih supremacističkih skupina. Na skupu su popularizirani slogani kao što su: *Nećete nas zamijeniti* (engl. *You will not replace us*) i *Židovi nas neće zamijeniti* (*Jews will not replace us*). Na navedenom primjeru vidimo kako je strah od zamjene naroda etničkom raznolikošću prisutan na globalnoj razini. Skup *Unite the Right* u Charlottesvilleu ekstremnu je desnicu iz radikaliziranoga *online* svijeta mobilizirao u opasnu prijetnju koja je time pokazala kako je više od internetskoga *memea*.

Povijesno gledajući, ekstremno-desničarskom pozornicom uglavnom su dominirale neonacističke skupine, dok se u posljednjih nekoliko godina javljaju obično mladi muškarci, vukovi samotnjaci, s velikom motivacijom za počinjenje što ubojitijih samostalnih napada. Anders Breivik, Brenton Tarrant i John Earnest počinili su terorističke napade motivirani ciljem zaštite svoje grupe koju smatraju ugroženom, zbog čega su bili spremni i na samožrtvovanje. Počinitelji terorističkih napada, koje smo prethodno spomenuli, samoradikalizirali su se *online*

i uz pomoć propagandnih materijala organizacija ekstremne desnice. Ako pogledamo teoriju Johna G. Horgana o šest koraka radikalizacije djece u sljedbenike Islamske države, možemo vidjeti dosta sličnosti s procesom radikalizacije u ekstremnoj desnici. Premda je proces radikalizacije u Islamskoj državi puno duži i formalniji, navedenih šest koraka dosta je slično: zavođenje, školovanje, selekcija, podčinjenost, specijalizacija i stacioniranje.²⁴ Iako možda bez službenih vođa, propagandni materijali i pripadnici raznih desničarsko-ekstremističkih organizacija na internetu sudjeluju u sličnu procesu: žrtve se namamljuju u svijet ekstremizma (zavođenje), školuju se i educiraju o svim razmišljanjima koja dijele drugi pripadnici organizacije, traže svoje mjesto kroz selekciju i specijalizaciju kadra kako bi u skladu sa svojim mogućnostima najviše pridonijeli, a prema mjestu svoga stacioniranja (najčešće boravišta) pokušavaju učiniti što je u njihovoj mogućnosti (regrutiraju nove članove, vrše propagandu, planiraju napade...). Kada govorimo o podčinjenosti, odnosno submisivnosti, prema organizaciji ili drugim članovima, u Islamskoj državi najčešće je riječ o fizičkoj podčinjenosti i slijepoj poslušnosti za izvršavanje obveza. U beskonačnu *online* svijetu, gdje je većina desničarskih ekstremista samoradikalizirana, teško je ostvariti fizički oblik dominacije nad nekom osobom. Najčešće se radi o raznim vrstama psihičkoga maltretiranja kako bi se osoba dovela do krajnjih granica izdržljivosti i tako navela na djelovanje.

Zanimljiva je činjenica kako su svi navedeni netom prije napada objavili manifeste koji pružaju uvid u motive napada. Upoznavanje javnosti s vlastitim razmišljanjima objavom manifesta za teroriste je važnije od samoga napada i njegovih posljedica. Analiza manifesta omogućava uvid u um terorista, što je potrebno uzeti kao prednost u stvaranju antiterorističkih strategija. Počinitelji ovih napada bili su članovi *online* transnacionalnih zajednica i u manifestima naglasili su ključnu ulogu koju je *online* propaganda imala u procesu njihove radikalizacije. Manifesti daju odličan uvid i u narative koji su počinitelje vodili od procesa radikalizacije do mobilizacije, od ekstremizma do terorizma. Analiza

---

²⁴ Usp. John G. Horgan i dr., *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*, *Studies in Conflict & Terrorism* 40, br. 7, 2016.

njihovih riječi može pružiti odličnu podlogu za stvaranje strategija za borbu protiv desničarskoga ekstremizma i terorizma.

5.1. Teroristički napad na Novome Zelandu

„19 minutes of terror“ odnosno „19 minuta užasa/terora“ bila je rečenica kojom su mediji opisali teroristički napad koji se dogodio 15. ožujka 2019. godine u Christchurchu na Novome Zelandu. Brenton Harrison Tarrant, tada dvadesetosmogodišnji Australac, za mjesta počinjenja napada bira džamiju Al Noor i Islamski centar Linwood u vrijeme kada se u njima održava redovita molitva petkom. Njegov napad ostao je zabilježen kao najsmrtonosniji napad u povijesti Novoga Zelanda jer je 51 osoba smrtno stradala, a 41 ranjena je. Činjenice kako su se radikalizacija, priprema, objava kao i prijenos napada većim dijelom odvijali unutar kibernetičkoga prostora potvrđuje izjava Margaret Thatcher kako su mediji zapravo „kisik terorizma“ i kako je glavna svrha svakoga terorističkog napada širenje straha.

Zanimljiva je činjenica kako je, kao zaljubljenik u putovanja, krajem 2016. i početkom 2017. godine posjetio zemlje bivše Jugoslavije. Navedeno putovanje bila je prekretnica k mobilizaciji jer je, inspiriran ratnim ideologijama ovoga prostora, odlučio kontaktirati streljački klub doma kako bi se pripremio za napad. Na napad su ga najviše potaknuli teroristički napad u Stockholmu, počinjen 7. travnja 2017. (počinili su ga simpatizeri ISIL-a), gubitak na izborima Marine Le Pen u Francuskoj u svibnju 2017. godine te broj migranata koje je vidio na ulicama Francuske i Njemačke. Izgleda kako ga je posebno pogodila smrt jedanaestogodišnje djevojčice Ebbe Akerlund koja je ubijena u napadu u Stockholmu. Nedugo prije napada (u 13:28) Tarrant objavljuje svoj manifest na forumu *8chan*. Ostavlja i poveznicu svoga profila na *Facebooku* na kojemu počinje prijenos uživo u 13:30. Cijeli napad prenosio se uživo te ga u 17 minuta, koliko je trajao, ni jedna osoba nije prijavila navedenoj društvenoj mreži. Tek 12 minuta nakon završetka videa prva osoba prijavljuje napad *Facebooku*, što dovoljno govori o našoj paraliziranosti strahom u takvim trenutcima. U sljedeća 24 sata samo s društvene mreže *Facebook*

uklonjeno je ukupno milijun i pol videa napada. Brenton Tarrant time je postigao svoj najvažniji cilj – sisanje straha i terora u društvu. Prvi se put pojavio na sudu 16. ožujka 2020. godine pod optužbama za 51 ubojstvo i 40 pokušaja ubojstva te se izjasnio nevinim. Osuđen je na doživotnu kaznu bez mogućnosti pomilovanja, što je najduža kazna u povijesti novozelandskoga pravosuđa i jedina kazna ikad izrečena za teroristički čin.

Tarrant je za mjesto napada izabrao Novi Zeland kako bi pokazao da ni jedan kutak svijeta, pa ni onaj najudaljeniji od europskoga tla, nije siguran. Napad je, naravno, bio medijski vrlo popraćen, no samo se u 10 % medija spominjalo ime počinitelja, a suđenje se prenosilo prikrivajući njegovo lice. Radilo se o moralnome izboru te pokušaju prevencije sličnih djela koja bi mogla biti inspirirana ovim činom. Naglasak je trebao biti stavljen na odavanje počasti žrtvama zločina i njihovim obiteljima. Ipak, pokušaj medijske blokade u svrhu prevencije nije u potpunosti urodio plodom zbog činjenice da je tijekom iste godine počinjeno nekoliko terorističkih napada kojima je kao inspiracija poslužio upravo Tarrant. No, suprotno Tarrantovu mišljenju, društvo Novoga Zelanda u tim je trenucima postalo solidarizirano i ujedinjeno.

Na svih 87 stranica Tarrantova manifesta *The Great Replacement* prisutan je pokušaj radikaliziranja i mobiliziranja svih potencijalnih simpatizera napada ekstremističkim narativom i pozivom na nasilničko, terorističko djelovanje. Sam naslov odnosi se na vjerovanje kako se u svijetu, a pogotovo u Europi trenutačno događa velika zamjena izvornih naroda (Europljana) migrantima, što vodi do demografskoga, etničkoga, rasnoga i kulturalnoga genocida bijele rase kroz ekstremno izražene antiimigrantske i arijske stavove. Prema Tarrantu ključ se krije u stopama fertiliteta koje u zapadnim zemljama drastično opadaju (dva porođaja po ženi u prosjeku). Ističe kako se, unatoč nikad nižim stopama rađanja, populacija u zapadnim zemljama naglo povećava zbog masovne imigracije i visokih stopa fertiliteta među „okupatorskim“ obiteljima. Također, klimatske se promjene, kako je navedeno, događaju zbog prenaseljenosti: „Ubijmo okupatore, uništimo prenaseljenost i tako spasimo okoliš!“²⁵

---

²⁵ Brenton Tarrant, *The Great Replacement*, 2019., str. 24

Tarrant manifestom apokaliptično upozorava na izumiranje bijele rase te jasno poziva na uklanjanje i ubijanje svih onih koji vrše „invaziju“ na Europu: „Moramo uništiti imigraciju i deportirati one okupatore koji već žive na našem tlu. Nije samo stvar prosperiteta našeg naroda nego samog opstanka.“²⁶

U njegovu manifestu možemo vidjeti dosta karakteristika terorizma. Posebno su vidljivi dehumanizacija žrtava te razlozi koji opravdavaju njihovu smrt i njegov napad. Sama činjenica kako kao jedan od glavnih razloga za napad izdvaja nedužnu djevojčicu Ebbu, a kako trogodišnjega dječaka Mucaada, najmlađu žrtvu njegova napada smatra odgovornim i zlim, dovoljno govori o činjenici koliko živoga čovjeka promatra samo kao metu: „Djeca okupatora ne ostaju djeca, postaju odrasli ljudi i razmnožavaju se, stvarajući više okupatora koji će zamijeniti naše ljude.“²⁷ Izražen je teroristički narativ *Mi protiv njih*, koji posebno dolazi do izražaja kada poziva Europljane da se dignu protiv raznolikosti – najvećega izvora slabosti te da pokrenu radikalizaciju koja je jedini ispravan odgovor na degeneraciju. Sinonim za Europljane koje navodi u tekstu bili bi svi ljudi bijele rase, odnosno svi oni koji su etnički i kulturološki Europljani. Važno je istaknuti činjenicu kako Tarrant, kao državljanin Australije, svoju državu smatra „produžetkom“ Europe zbog činjenice kako je Australija nekada bila kolonija Velike Britanije. Samim time sebe smatra Europljaninom koji je odgovoran za „spašavanje“ svoje rase. Može se zaključiti kako Tarrant smatra da bitka protiv *Bijeloga genocida* treba prevladati nacionalne granice, što se može dogoditi jedino transnacionalnim ujedinjenjem Europljana koji su superiorni zbog svoje kulture i rase. Svi oni koji se ne ubrajaju u njegovu predodžbu onoga što predstavlja Europljanin dehumanizirani su i navedeni kao okupatori vrijedni smrti (riječ okupator ponavlja se čak 50 puta u manifestu). Pri tome ističe Kinu kao primjer iznimna gospodarskog i ekonomskog uspjeha za koji je, kako smatra, zaslužna rasna i etnička homogenost naroda.

Prema istraživanju dr. Rakiba Ehsana i dr. Paula Stotta *Far-right terrorist manifestos: a critical analysis* iz Centra za radikalizaciju i terorizam

²⁶ Isto, str. 3.

²⁷ Isto, str. 30.

iz 2020. godine najzastupljenije riječi u manifestu su: ljudi, napad, kultura, nacije, europski, vrijeme, okupatori, zemlja, zamjena i etničko. Riječ *zamjena* i sinonimi javljaju se u manifestu čak 46 puta. Okupatorima naziva sve imigrante čija je kultura, prema Tarrantovu mišljenju, nepojiva s kulturom europskoga naroda. Riječ *birthrates* (hrv. stope rađanja) u manifestu se pojavljuje čak 12 puta, a riječ *fertility* (hrv. plodost) dvostruko više. Manifest završava riječima: „Europa rises“, kojima ulaže napore i nade u stvaranje europskoga ili globalnoga militantnog saveza koji će zajedničkim snagama nastaviti njegovo djelovanje.

Zaključak

Događaji koji su prethodno navedeni u radu ukazuju na mobilizirajući potencijal ideologija ekstremne desnice poput distopijske teorije zavjere pod nazivom *Teorija velike zamjene*. Analizom narativa koje promoviraju zagovaratelji navedene teorije jasno je vidljivo kako je riječ o pozivima na nasilničku akciju usmjerenu protiv useljeničkih manjina koje se ne uklapaju u utopijski „čistu“ zajednicu bijele rase. Manifest *The Great Replacement*, koji je Brenton Tarrant objavio nedugo prije počinjenja terorističkoga napada na Novome Zealandu, pruža najbolji uvid u domete ove transnacionalne ideologije. Ruše se geografske granice među „bratskim nacijama“ koje su po svojem kulturalnom i rasnom identitetu srodne u svrhu stvaranja savršeno homogene bijele nacije. Članovi ekstremističkih pokreta uspjeli su pronaći sivu zonu u kojoj se ekstremističke ideje pokušavaju predstaviti pod slobodu govora. No, govor mržnje nije i ne može biti sloboda govora. Granice slobodna govora posebno su se pomaknule u *online* svijetu gdje ekstremisti pronalaze besplatne platforme za propagiranje vlastitih stavova. Rasprave o *Teoriji velike zamjene* često prolaze ispod radara jer *online* svijet nadilazi nadležnosti bilo kojega nacionalnog zakonodavstva.

Učinak digitalne kulture na proces radikalizacije i mobilizacije pojedinaca tek je odnedavno postao sigurnosni fokus u očima zakonodavaca i javnosti. Potrebno je napomenuti kako još uvijek ne postoji univerzalna definicija pojmova srodnih desničarskomu ekstremizmu kao ni

jedinstven registar ekstremističkih ili terorističkih grupa, što otežava suzbijanje propagandnoga sadržaja. Na temelju analize radikalizacijskih trendova preporučuje se jačanje preventivnih mjera kroz suradnju sigurnosnih službi i lokalnih zajednica, uključujući edukaciju policije i stručnjaka za ranjive skupine o prepoznavanju rizičnih ponašanja. Također, praćenje i analiza digitalnih platformi mogu pomoći u ranome otkrivanju ekstremističkih sadržaja i potencijalnih prijetnji. Podizanje svijesti o mogućnostima negativna dometa plasiranih narativa prvi je korak prema suočavanju s nasilnim ekstremizmom i terorizmom. U obrazovnome sektoru preporučuje se uvođenje programa koji potiču kritičko mišljenje i medijsku pismenost, posebno u odnosu na *online* sadržaje i dezinformacije. Škole i fakulteti mogu razvijati radionice i inicijative koje jačaju toleranciju i interkulturalni dijalog, čime se pridonosi prevenciji radikalizacije među mladima. Jasno je kako je imigracija u zapadnim zemljama posljednjih godina u porastu, što je očekivani rezultat globalizacije i nije nužno negativna pojava kakva je predstavljena u *Teoriji velike zamjene naroda*.

Zapadna Europa oduvijek je donosila ekonomske politike kojima je cilj bio privlačenje jeftine radne snage iz zemalja bivših kolonija. Bez takvih mjera, koje danas privlače ne samo jeftinu radnu snagu nego i visokoobrazovane stručnjake, u europskim bi se zemljama, sudeći prema procjenama, broj ljudi na godišnjoj razini postupno smanjivao. Kriminalno ponašanje, kao i stopa kriminala u nekome području, nisu karakteristični samo za određenu etničku ili vjersku zajednicu, nego su posljedica socijalnoga stanja društva u kojemu nastaje. Nepostojanje mjera koje bi trebale regulirati pozitivno integriranje imigranata u zajednicu može konačno dovesti do povećanja rizika od kriminala. Samo nasilje započinje riječima te ga upravo tu treba spriječiti. Samo prevencijom moguće je spriječiti širenje straha i nastaviti širenje onih vrijednosti za koje se kao društvo borimo tijekom povijesti, a to su mir, ljudska prava i slobode. Svrha ovoga rada jest ukazati na desničarski ekstremizam i narative koji od njega potječu kao i na važnost provedbe istraživanja ove nasilničke separatističke ideologije. Prema riječima kanadskoga premijera Justina Trudeaua nakon napada u Christchurchu: „Da bismo krenuli

naprijed kao svijet, moramo prepoznati raznolikost kao izvor snage, a ne kao prijetnju. Sinoćnje žrtve su bili očevi, majke i djeca. Bili su susjedi, prijatelji i članovi obitelji... Mržnji nema nigdje mjesta.“²⁸ Kada je riječ o navedenome, ne možemo si priuštiti luksuz da ne reagiramo u sličnim situacijama.

Literatura

„Advertise“, 4chan, s.a., <https://www.4chan.org/advertise> (15. V. 2025.)

Anti-Defamation League, „White Supremacy Is Being Internationalized And Weaponized Like Never Before, Says New ADL Report“, Anti-Defamation League <https://www.adl.org/news/press-releases/whitesupremacy-is-being-internationalized-and-weaponized-like-never-before> (19. VI. 2025.)

Applebome, Peter, „Terror in Oklahoma: The Background: A bombing foretold in extreme-right bible“, *The New York Times*, 26. IV. 1995. <https://www.nytimes.com/1995/04/26/us/terror-in-oklahoma-the-background-a-bombing-foretold-in-extreme-right-bible.html> (12. VI. 2025.)

Balanger, Jocelyn J., i dr., „Radicalisation leading to violence: A test of a 3D model“, *Frontiers in Psychiatry*, vol. 10, 2019.

Berger, John M., *Extremism*, The MIT Press Essential Knowledge Series, 2018.

Chatterton Williams, Thomas, „The French origins of ‘You will not replace us’“, *The New Yorker*, 27. XI. 2017., <https://www.newyorker.com/magazine/2017/12/04/the-french-origins-of-you-will-not-replace-us> (19. VI. 2025.)

---

²⁸ „Statement by the Prime Minister on Terrorist Attack on Two Mosques in New Zealand.“, *Government of Canada.*, (15. III. 2019.), <<https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2019/03/15/statement-prime-minister-terrorist-attack-two-mosques-new-zealand>> (30. VII. 2025.)

- Council of the European Union, *Online Gaming in the Context of the Fight against Terrorism*, European Union, 2021. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9066-2020-INIT/en/pdf> (28. VI. 2025.)
- Davey, Jacob – Ebner, Julia, *The Great Replacement – The Violent Consequences of Mainstreamed Extremism*, Institute for Strategic Dialogue, 2019.
- “Day of the Rope”, ADL, s.a., <https://www.adl.org/resources/hate-symbol/day-rope> (12. V. 2025.)
- “Deplatform Tucker Carlson and the ‘Great Replacement’ Theory”, ADL, 24. V. 2022.
- Earnest, John, *An Open Letter*, 2019.
- Europol, *EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT 2025)*, Europol, 2025., <https://www.adl.org/resources/blog/deplatform-tucker-carlson-and-great-replacement-theory> (15. V. 2025.)
- Gaston, Sophia – Uncinski, Joseph E., *Out of the Shadows: Conspiracy Thinking on Immigration*, Henry Jackson Society, 2018.
- “Great Replacement Theory, explained”, National Immigration Forum, 2009.
- Horgan, John G., i dr., *From Cubs to Lions: A Six Stage Model of Child Socialization into the Islamic State*, *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(7), 2016.
- Ignazi, Piero, *Extreme Right Parties in Western Europe*, Oxford University Press, 2006.
- Miller, Cassie, „The Year in Hate and Extremism“, Southern Poverty Law Center, 1. VI. 2022., <https://www.splcenter.org/news/2022/06/01/poll-finds-support-great-replacement-hard-right-ideas> (27. IV. 2025.)
- Powell, Enoch, govor „Rivers of Blood“, Birmingham, 20. IV. 1968., https://anth1001.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/04/enoch-powell_speech.pdf (12. II. 2025.)

Presuda *United States vs. Timothy James McVeigh*, 153 F.3d 1166, 10th Cir. 1998.

Radicalisation Awareness Network (RAN), *Online radicalisation: What we know*, European Commission, 2022. https://home-affairs.ec.europa.eu/networks/radicalisation-awareness-network-ran_en (30. 06. 2025.)

Ramet, Sabrina P., *Radical Right in Central and Eastern Europe since 1989*, Pennsylvania State University Press, 1999.

Simon, R. J. – Sikich, K. W., *Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Policies Across Seven Nations*, Centre for Migration Studies, New York, 2007.

Stocker, Paul, „The Great Replacement Theory: A Historical Perspective“, *Open Democracy*, 19. IX. 2019., <https://www.opendemocracy.net/en/countering-radical-right/great-replacement-theory-historical-perspective/> (27. IV. 2025.)

“Statement by the Prime Minister on Terrorist Attack on Two Mosques in New Zealand”, Government of Canada, 15. III. 2019., <https://www.pm.gc.ca/en/news/statements/2019/03/15/statement-prime-minister-terrorist-attack-two-mosques-new-zealand> (30. VII. 2025.)

Tarrant, Brenton, *The Great Replacement*, 2019.

Thompson, Andrew, „The measure of hate on 4chan“, *Rolling Stone*, 10. V. 2018., <https://www.rollingstone.com/politics/politics-news/the-measure-of-hate-on-4chan-627922/> (19. VI. 2025.)

“Lone Actors in Digital Environments”, RAN Practitioners, European Commission, 2021.